

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ett forskningsprogram

Nordström, Carl-Otto

Fornvännen 1970(65), s. 67-68

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1970_067

Ingår i: samla.raa.se

such work is cataloguing. On the iron-working side, which is naturally of great importance in this context, a little-known material is presented. During the cataloguing of ancient monuments by the Central office of National Antiquities for the economic map of Sweden, sites of old iron-works were also included. The list comprises brief descriptions and exact locations of sites on underlay maps.

Translated by Albert Read

Ett forskningsprogram

Fornvännens redaktion har bett mig lämna några uppgifter om mitt forskningsprogram, eftersom jag erhållit en nyinrättad forskartjänst hos Statens humanistiska forskningsråd. Tjänsten avser jämförande judisk och kristen senantik och medeltida konsthistoria. Denna formulering täcker helt vad det är fråga om men en närmare orientering kan kanske dock vara på sin plats. Den vetenskapliga problemställningen belyses bäst genom att teckna dess bakgrund.

Ännu omkring år 1930 var det en allmän uppfattning, att den senantika judendomen inte hade någon bildkonst och att de exempel som trots allt fanns, bl. a. reliefer och golvmosaiker, närmast borde betraktas som undantag som bekräftade regeln. Så kom då den stora sensationen 1932-33, då man vid utgrävningarna av ökenstaden Dura-Europos i östra Syrien påträffade en synagoga, som innehöll den största svit målningar, som över huvud finns bevarad från den senantika främre Orienten. De kunde dateras till omkr. 245 e. Kr. och var av hög kvalitet. Genom analyser av dem under de årtionden som gått har det framkommit att de har ett mycket sammansatt idéinnehåll. De bibliska motiven har nämligen visat sig vara uppblandade med både rabbinska, iranska och hellenistiska inslag. Målningarna har naturligtvis utförts efter skisser eller kartonger men förutsätter utan tvivel en konstnärlig tradition, eventuellt även i form av bokmålningar. Just denna fråga, om det möjligen funnits ett tidigt hellenistiskt-judiskt bokmåleri, har utvecklats till en stridsfråga. För min del håller jag det för övervägande sannolikt att det funnits ett sådant bokmåleri, varigenom motiven lätt kunnat spridas och kopieras, en uppfattning jag delar med de främsta specialisterna på området, André Grabar i Paris, Kurt Weitzmann i Princeton och den nyligen avlidne E. R. Goodenough vid Yales, New Haven.

Redan på 30-talet anade man, att Dura-målningarna förde med sig den konsekvensen att en tidig judisk konst kunnat påverka den äldre kristna konstens gammaltestamentliga ikonografi. Vid denna tid hade man dock ingen metod att arbeta med, men en sådan utarbetades vid 50-talets början ungefär samtidigt av flera forskare, oberoende av varandra. Den gick ut på följande. Eftersom det fanns inslag av rabbinernas legendartade utläggningar i Dura-målningarna, borde eventuella fynd av sådana inslag i den kristna konsten visa att det där var fråga om avläggare, sena kopior, av en ursprungligen judisk tradition.

Det är just detta arbete som jag sysslar med. Jag är således inte den ende på området och inte heller den förste. Jag lade fram mina resultat för första gången vid bysantinistkongressen i Istanbul 1955 men året innan hade Weitzmann pub-

licerat en uppsats i *Münchner Jahrbuch* 1953/54 med i princip ungefär samma synpunkter.

För egen del har jag i uppsatser behandlat judiska inslag i fornkristen och bysantinsk konst samt dessutom i spanskt bokmåleri från 1000- och 1300-talen. Som man allmänt arbetade efter förlagor, har jag ansett det sannolikt att dessa rabbinska detaljer kommit in i den kristna konsten via en äldre judisk konst, troligen främst i det omdiskuterade bokmåleriets form. I metodhänseende har jag framhållit att det är nödvändigt att göra kontrollundersökningar hos de latinska, grekiska och syriska kyrkofäderna. Vissa rabbinska utläggningar återfinns nämligen hos dessa och det är klart att det judiska ursprunget blir mycket svårt att bevisa i sådana fall. Ikonografien kan ju lika bra förklaras utifrån kyrkofäderna. Dessa kontrollundersökningar är självfallet mycket tidsödande men underlättas av att de syriska och grekiska skrifterna till stora delar finns översatta till latin.

Frågan om rabbinska inslag har också behandlats i min bok om den spansk-judiska Albabibeln i Madrid från 1422-30. Detta manuskript visade sig ha den största samling rabbinskt inspirerade illustrationer som existerar näst Dura-målningarna. Jag har också gjort en undersökning över rent judiska framställningar, nämligen miniatyrerna i hebreiska biblar från 900-talets början och fram till omkr. 1500.

I det föregående har jag redogjort både för problemställningen, metoden och det material, som jag bearbetat. Det är dessa faktorer som är den egentliga orsaken till att forskartjänsten fått den anförda speciella benämningen och en del av mitt arbete går ut på att fortsätta dessa undersökningar.

Man skulle naturligtvis kunna anlägga andra synpunkter på materialet än jag gjort t. ex. undersöka bildkompositionerna ur analytiska och konstteoretiska aspekter. Även detta ingår i mitt program, och kommer att omfatta dels den judiska konst jag redan nämnt, dels valda delar av den kristna konsten från fornkristen tid och fram till ungrenässansen.

Carl-Otto Nordström